

Nr 4.

Ankom till riksdagens kansli den 12 februari 1923 kl. 3 e. m.

Utlåtande i anledning av väckt motion om ändring av 2 § i lagen angående verkställighet i vissa fall av straff, ådömt genom icke laga kraft ägande utslag.

Uti en inom första kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 6, som behandlats av första lagutskottet, har herr *Leander* hemställt, det riksdagen ville för sin del besluta, att 2 § i lagen den 26 mars 1909 angående verkställighet i vissa fall av straff, ådömt genom icke laga kraft ägande utslag, måtte erhålla följande lydelse: »Vill någon, som hålles häktad, avgiva förklaring, varom i 1 § är sagt, skall det i vittnens närvaro ske: om den dömda förvaras i länsfängelse, inför dess föreståndare; om den dömda hålles i militärhäkte, inför den befälhavare, som över häktet har uppsikt, och i övriga fall inför tillsyningsmannen eller föreståndaren vid häktet. Vid länsfängelse må dock förklaringen upptagas jämväl av Konungens befallningshavande. Ej må förklaringen gälla, där ej vid tiden för dess avgivande utslaget eller rättens eller domarens bevis om den ådömda bestraffningen och den utgång i övrigt, målet såvitt den dömda rör genom utslaget erhållit, kommit den myndighet tillhanda, varom nu är sagt».

Beträffande de skäl, motionären anfört till stöd för sin ifrågakarande hemställan, får utskottet hänvisa till motionen.

Genom kungl. brevet den 16 december 1819 stadgades, att då en häktad person, efter erhållen del av det angående honom givna utslag, förklarar sig därmed nöjd och vid ett sådant förklarande förbleve, samt

Kungl. brevet
den 16 decem-
ber 1819.

fråga ej vore om högre ansvar än vartill dömt blivit, något hinder för verkställigheten av samma utslag icke mötte därav, att tiden för ändrings sökande ännu icke förflutit. Om däremot den tilltalade, som med utslaget förklarar sig nöjd, inom besvärstiden återkallade detta förklarande, kunde, enligt samma författning, straffet emot den dömdes vilja icke verkställas, innan tiden till besvårs anförande gått tillända. Några närmare bestämmelser angående tid, då nöjdförklaring kunde avgivas, eller form för dess upptagande funnos icke.

Justitieombudsmannens framställning den 31 oktober 1870.

Uti framställning till Konungen den 31 oktober 1870 angående behovet av förändrade stadganden ifråga om verkställande av straff framhöll riksdagens justitieombudsman, bland annat, vissa brister, som vidlådde de i ovannämnda kungl. brev givna föreskrifterna. Det vore sålunda, enligt justitieombudsmannens mening, olämpligt, att ett straff, varmed den tilltalade förklarar sig nöjd, kunde gå i verkställighet endast under förutsättning, att den tilltalade vidhölle sin nöjdförklaring, samt att fråga ej vore om högre ansvar, det vill säga att åklagare eller målsägande icke fullföljde talan mot utslaget. Justitieombudsmannen föreslog för sin del föreskrifter av innehåll, att en avgiven nöjdförklaring icke skulle kunna med laga verkan återkallas, samt att, då den tilltalade förklarar sig nöjd med ett utslag, den omständigheten, att motparten anförde besvär över detsamma, icke skulle utgöra hinder för straffets verkställande. Vidare borde stadgas, att utslag skulle delgivas fångarna inför viss myndighet, samt att därvid protokoll borde föras. Därjämte borde föreskrivas, dels att fången ej behövde genast avgiva svar på frågan, om han med utslaget åtnöjdes, men att, när det avgåves, sådant likaledes skulle ske inför myndighetens protokoll, dels ock att det kunde medgivas fången, när han det begärde, att under den tid, han betänkte sig på svaret, huruvida han med utslaget åtnöjdes eller icke, i fängelset äga tillgång till utslaget. I samma skrivelse framlade justitieombudsmannen även förslag åsyftande att bättre än dittills skett tillgodose häktade brottslingars anspråk på biträde. Dylikt biträde borde avse ej blott författande av besvär utan även meddelande av råd, huruvida det utslag, som fallit över fången, skäligen kunde och borde överklagas.

Lagbyrån 1873.

Med anledning av berörda skrivelse ävensom en förnyad framställning från justitieombudsmannen till Konungen den 27 december 1871 angående vissa åtgärder avsedda att förkorta den tid, inom vilken häktad person kunde få börja avtjäna honom ådömt straff, utarbetades inom justitiedepartementets lagbyrå och avlämnades i januari 1873 ett förslag till kungl. förordning angående straffs befordrande till verkställighet i vissa fall. I nämnda förslag stadgades, att, därest den, som blivit dömd till straff-

arbete på viss tid eller till fängelse och skulle hållas häktad i avbidan därå, att utslaget vunnit laga kraft, icke besvärat sig över utslaget inom den för ändrings sökande föreskrivna tid eller ock före besvärstidens utgång inför viss myndighet förklarat sig nöjd med utslaget och villig att undergå den ådömda bestraffningen, straffet genast finge gå i verkställighet utan hinder av åklagares eller målsägandes besvär. Därest utslaget enligt lag vore underställt högre rätts prövning, ägde det sagda dock ej tillämpning. Av häktad person avgiven nöjdförklaring finge icke gälla, med mindre den häktade inom fängelset haft minst två dagars betänketid efter det underrätts utslag för honom avkunnades eller överretts utslag blev honom delgivet. Ett i behörig ordning avgivet förklarande finge icke återkallas. Vidare stadgades, att bestraffning, vilken ådömts person, som icke hölles häktad, finge utan avbidan på besvärstidens utgång gå i verkställighet, därest såväl den dömda som åklagare och målsägande förklarat sig nöjda med utslaget. I motiveringen till förslaget anförde lagbyrån, bland annat, att god ordning fordrade, att, när en häktad avgivit ett sådant förklarande, som ovan nämnts, och i följd därav fått börja sitt straff, förklarandet icke finge återkallas eller straffet avbrytas. Men innan den häktade tillätes avgiva ett för honom så viktigt förklarande, vore det nödigt, att han haft tillräckligt rådrum att i lugn inom fängelset noga betänka sig. Förklarandet borde även avgivas med iakttagande av sådana formaliteter, att något tvivel icke kunde finnas om dess verklighet eller därom, att det skett fullkomligt frivilligt.

Med föranledande av inom högsta domstolen framställda anmärkningar mot förslaget blev detsamma i vissa delar omarbetat. Sålunda bortogs den föreslagna bestämmelsen om rätt för icke häktad person att avgiva nöjdförklaring, varjämte förslagets rubrik förändrades till kungl. förordning angående verkställighet i vissa fall av straff, ådömt genom icke laga kraft ägande utslag.

Det sålunda omarbetade förslaget blev därefter genom proposition, nr 42, förelagt 1873 års riksdag. I enlighet med hemställan av lagutskottet, som i avgivet utlåtande, nr 44, icke hade något att erinra mot det framlagda förslaget, blev detsamma av riksdagen antaget, varefter författning i ämnet utfärdades den 30 maj 1873.

Den uti sistnämnda författning givna föreskriften, att nöjdförklaring kunde avgivas endast av häktad person, medförde enellertid vissa olägenheter. Icke minst torde dessa hava kommit till synes ifråga om straff, ådömda av krigsdomstol. Med anledning därav framlade den kommitté, som erhållit uppdrag att vidtaga en revision av den militära rättegångsordningen, med skrivelse den 7 november 1896, bland annat, ett förslag

Proposition till 1873 års riksdag och Kungl. förordningen den 30 maj 1873.

Kommittén för revision av den militära rättegångsordningen 1896.

till lag om verkställighet i vissa fall av krigsdomstols icke laga kraft ägande utslag. Förslaget stadgade, att, därest krigsdomstol till frihetsstraff dömt någon, som tillhörde krigsmakten, och den dömde vistades på fri fot, utslaget kunde befordras till verkställighet utan avbidan å besvärstidens utgång, under förutsättning att den dömde samt åklagaren och målsäganden i viss form förklarar sig vara nöjda med utslaget och ej vilja överklaga detsamma. I motiveringen anförde kommittén, att förslaget vore avfattat i huvudsaklig överensstämmelse med de stadganden, som i 1873 års förordning givits beträffande häktade. Med hänsyn därtill att de brottsliga, då de tillätes att vistas på fri fot, icke kunde antagas hava begått några grövre brott eller ådragit sig något strängare ansvar, hade kommittén dock icke ansett nödigt att, såsom i berörda författning skett, föreskriva, att den dömde skulle hava viss betänketid, innan en nöjdförklaring kunde anses giltig. Själva den omständigheten, att den dömde vistades på fri fot, medförde för övrigt, enligt kommitténs mening, att han vore väsentligt mindre i behov av lagstadgad betänketid. Förslaget, som avstyrktes av högsta domstolen, ledde icke till lagstiftning.

Proposition
till 1902 års
riksdag.

Med anledning av framställningar från olika myndigheter vid avgivande av yttranden över en riksdagens skrivelse den 3 maj 1895, vari anhållits, att Kungl. Maj:t ville låta utarbeta förslag till fullständigande och förtydligande av gällande stadganden angående den tid, då ådömt frihetsstraff borde taga sin början ävensom till visst tillägg till lagen den 29 juli 1892 angående straffarbetes och fängelsestraffs verkställande i enrum, utarbetades inom justitiedepartementets lagbyrå och anmäldes i statsrådet den 7 december 1900 ett förslag till lag angående verkställighet i vissa fall av straff, ådömt genom icke lagakraftägande utslag. Förslaget innebar ändringar i 1873 års förordning huvudsakligen i två hänseenden. Dels föreslogs, att av domstol ådömt frihetsstraff av disciplinär natur (arrest) skulle beträffande verkställighet, innan utslaget tagit åt sig laga kraft, likställas med fängelsestraff och viss tids straffarbete. Och dels avsåg förslaget, att den häktad person tillkommande förmånen att efter besvärstidens utgång eller nöjdförklarings avgivande få börja avtjänandet av ådömt frihetsstraff, innan utslaget vunnit laga kraft, skulle utsträckas även till icke häktade personer. För giltighet av nöjdförklaring, avgiven av häktad person, fordrades enligt förslaget, att vid tiden för förklarings avgivande utslaget kommit den myndighet tillhanda, inför vilken förklaring kunde avgivas, samt att den dömde efter den dag, då utslaget för honom vid rätten avkunnades eller, där det ej sålunda avkunnats, blev honom annorledes delgivet, haft två dagars betänketid inom fängelset. I fråga om nöjdförklaring av person på fri fot stadgades inför vilka myndigheter så-

dan förklaring finge avgivas, men gävos inga bestämmelser angående betänketid. Till förtydligande av vad som redan förut torde hava gällt föreskrevs, att en i behörig ordning avgiven nöjdförklaring skulle anses innebära återkallelse av förut anförda besvär.

Vid granskning av förslaget i högsta domstolen framhölls, bland annat, att den dömde borde berättigas att förklara sig nöjd med ett meddelat utslag, även om hos vederbörande myndighet icke vore tillgängligt ett fullständigt exemplar av utslaget utan allenast ett bevis från domaren eller domstolen om det straff, som blivit ådömt, och den utgång i övrigt, målet genom utslaget erhållit. Vidare erinrades, att av förslagets ordalag icke med tydlighet framginge, huruvida i det fall, att den häktade först en senare dag än den, då utslaget avkunnades, ankommit till fängelset, den betänketid av två dagar, den häktade borde hava inom fängelset, innan han finge förklara sig nöjd med utslaget, skulle räknas från den timme på dagen, då den häktade ankomme till fängelset, eller från utgången av samma dag. Med anledning av sistberörda anmärkning ändrades förslaget sålunda, att däri föreskrevs, att den stadgade betänketiden av två dagar skulle åtnjutas före den dag, då förklaringen avgäves, och efter den dag, då utslaget för den dömde avkunnades eller annorledes delgavs honom.

Det på angivet sätt jämkade förslaget blev därefter genom proposition, nr 23, förelagt 1902 års riksdag. Lagutskottet, som i avgivet utlåtande, nr 43, förklarade sig icke hava något att erinra mot den föreslagna utsträckningen av bestämmelserna om verkställighet av icke lagakraftvunna utslag, anslöt sig till den i högsta domstolen uttalade meningen, att nöjdförklaring borde kunna avgivas utan att hos vederbörande myndighet funnes ett fullständigt exemplar av utslaget. Utskottet tillstyrkte därför förslaget med, såvitt nu är ifråga, den ändring, att utslaget skulle kunna ersättas av rättens eller domarens bevis om den ådömda bestraffningen och vad i övrigt genom utslaget blivit den dömde ålagt.

Första kammaren biföll utskottets hemställan, varemot andra kammaren avslög såväl utskottets förslag som Kungl. Maj:ts proposition, i följd varav frågan förföll.

I framställning till 1905 års riksdag upptog justitieombudsmannen ånyo frågan om verkställighet av icke lagakraftvunna utslag i brottmål. I anledning därav och i enlighet med av lagutskottet i avgivet utlåtande, nr 18, gjord hemställan anhöll riksdagen i skrivelse den 28 mars 1905, att Kungl. Maj:t ville låta utreda, under vilka villkor utslag, varigenom någon blivit dömd till frihetsstraff på viss tid eller till bötesstraff, och vilket ej underställts högre rätts prövning, kunde utan hinder av att det

Riksdagens
skrivelse den
28 mars 1905.

ej vunnit laga kraft, befordras till verkställighet, samt låta utarbета och för riksdagen framlägga det förslag till lag, vartill denna utredning kunde finnas giva anledning.

Proposition
till 1909 års
riksdag.

Med föranledning av riksdagens omförmälda skrivelse utarbetades inom justitiedepartementet och anmälades i statsrådet den 2 oktober 1908, jämte andra författningsförslag, ett nytt förslag till lag angående verkställighet i vissa fall av straff, ådömt genom icke laga kraft ägande utslag. Förslaget anslöt sig i huvudsak till det av lagutskottet vid 1902 års riksdag förordade förslaget. Det nya förslaget hade sålunda avseende såväl å icke häktade personer som å arreststraff och medgav, att vid nöjdförklaring fullständigt utslag kunde ersättas av rättens eller domarens bevis om den ådömda bestraffningen och den utgång i övrigt, målet erhållit. För giltighet av nöjdförklaring, avgiven av häktad person, fordrades enligt 2 §, att den dömde före den dag, då förklaring avgäves, och efter den dag, då utslaget för honom vid rätten avkunnades eller annorledes blev honom delgivet, haft två dagars betänketid inom fängelset.

Vid förslagens granskning i högsta domstolen yttrade en ledamot, med vilken en annan ledamot instämde:

»De i slutet av 2 § förekommande orden 'inom fängelset' äro hämtade från nu gällande förordning i ämnet den 30 maj 1873. Vid tillämpningen av nämnda förordning hava emellertid dessa ord givit anledning till skiljaktiga meningar, såsom framgår av ett rättsfall, avgjort genom Kungl. Maj:ts utslag den 3 september 1901. Under det man å ena sidan ansett, att de två dagar, som utgöra betänketiden, måste vara tillbragta inom det fängelse, vid vilket nöjdförklaringen upptages, har man å andra sidan funnit det vara tillfyllest, att den dömde före förklaringens avgivande haft betänketid i två dagar, under vilka han suttit i häkte, oavsett var detta ägt rum. Då den förra av dessa meningar synes närmast ansluta sig till stadgandets ordalag, men den senare åsikten gjort sig gällande i Kungl. Maj:ts omförmälda utslag, torde det anmärkta uttrycket böra förtydligas; och hemställer jag, att detta måtte ske så, att stadgandet bringas till överensstämmelse med sistberörda åsikt.»

En ledamot, med vilken en annan ledamot förenade sig, anförde:

»För giltigheten av häktad persons nöjdförklaring synes mig icke med nödvändighet böra uppställas det villkor, att den dömde tillbragt de två dagar, som utgöra betänketiden, inom det fängelse, där nöjdförklaringen upptages, utan torde det vara tillräckligt, att han under två på varandra följande dagar haft betänketid i häkte, oavsett vilket detta är. Då emellertid förslaget, att döma av ordalagen, synes ansluta sig till förstnämnda, strängare uppfattning, hemställer jag, att förslaget i angivna syfte underkastas erforderlig jämkning.»

Då ärendet ånyo anmälades i statsrådet, anförde föredragande departementschefen, bland annat:

»I fråga om beräkningen av den två dagars betänketid, som häktad person skall hava åtnjutit, innan nöjdförklaring må med laga verkan av honom avgivas, äro de

ledamöter i högsta domstolen, vilka härom yttrat sig, i viss mån av olika mening. Så till vida äro de ense, som de finna det icke kunna tillåtas, att betänketiden löper medan den dömde vistas utom fängelse, exempelvis för transport till annan ort, och, å andra sidan, icke böra fordras, att de två dagarna tillbragts i just det fängelse, vid vilket nöjdförklaringen upptages. Men under det två justitieråd uttalat, att betänketiden bör hava åtnjutits under två på varandra följande dagar, synas tvenne andra justitieråd vara av den uppfattning, att, om avbrott skett i vistelsen inom häkte, dagarna närmast före och efter avbrottet må sammanräknas. Då syftet med ifrågasvarande bestämmelse i förslaget lär bäst tillgodoses genom ett stadgande i den av förstnämnda båda justitieråd angivna riktning, har vid omredigering av sista punkten i 2 § dessa justitieråds hemställan blivit följd.»

Det sålunda ändrade förslaget blev därefter genom proposition, nr 14, förelagt 1909 års riksdag. Lagutskottet fann i utlåtande, nr 9, ej anledning att framställa någon erinran mot förslaget, och detsamma blev även av riksdagen godkänt.

I enlighet med det av riksdagen antagna förslaget utfärdades därefter nu gällande lag i ämnet den 26 mars 1909. Nämnda lag stadgar i 2 §: »Vill någon, som hålles häktad, avgiva förklaring, varom i 1 § är sagt, skall det i vittnens närvaro ske: om den dömde förvaras i länsfängelse inför dess föreståndare; om den dömde hålles i militärhäkte inför den befälhavare, som över häktet har uppsikt; och i övriga fall inför tillsyningsmannen eller föreståndaren vid häktet. Vid länsfängelse må dock förklaringen upptagas jämväl av Konungens befallningshavande. Ej må förklaringen gälla, där ej vid tiden för dess avgivande utslaget eller rättens eller domarens bevis om den ådömda bestraffningen och den utgång i övrigt, målet såvitt den dömde rör genom utslaget erhållit, kommit den myndighet tillhanda, varom nu är sagt, samt den dömde, före den dag, då förklaringen avgives, och efter den dag, då utslaget för honom vid rätten avkunnades eller, om det ej sålunda avkunnats, blev honom annorledes delgivet, inom fängelse haft betänketid under två dagar i följd.»

Lagen den 26
mars 1909.

Beträffande tolkningen av berörda föreskrift angående betänketid har justitieombudsmannen i en 1918 avlåten ämbetsskrivelse anfört: Av vad som förekommit innan förslaget till 1909 års lag framlades inför riksdagen, framginge otvetydigt, huru lagen borde tolkas i fråga om beräkning av den tid, som skulle förflyta, innan nöjdförklaring finge avgivas. Den häktade skulle hava haft betänketid under två dagar i följd i häkte, oavsett vilket detta vore. Om en häktad person sålunda från den dag, utslaget avkunnades, på grund av dröjsmål med fängstransport eller annan orsak, komme att tillbringa två på varandra följande dagar i häradshäkte, skulle han hava lika rätt att redan på den tredje dagen förklara sig nöjd, som om han genast forslats in till straffängelse och efter ankomsten dit i fängelse tillbragt två dagar efter varandra. Däremot finge den häktade

Justitieom-
mannens äm-
betsskrivelse
1918.

icke räkna sig till godo en sådan dag, då han för transport vistats utom fängelse, och icke heller en enstaka dag, tillbragt i häradsfängelse i avbidan på transport.

Motionen. I nu förevarande motion hemställer motionären, att det i 2 § förefintliga stadgandet om betänketid måtte upphävas.

Utskottet. Såsom av det anförda framgår, har den uti ifrågakommande lagrum givna bestämmelsen om betänketid tillkommit i syfte att bereda häktad person rådrum att i lugn inom fängelse noga överväga, huruvida han bör förklara sig nöjd med ett rörande honom meddelat utslag. Då en afgiven nöjdförklaring icke får återtagas och skall anses innebära återkallelse av förut anförda besvär, synes ett bibehållande av detta stadgande väl motiverat. Det är givetvis av vikt att tillse, att icke en dömd person oöverlagt träffar avgörande i den för honom betydelsefulla frågan, om han bör fullfölja talan mot ett meddelat utslag. Därest, såsom motionären föreslagit, en häktad person skulle äga rätt att förklara sig nöjd med ett utslag, så snart ett exemplar av detsamma eller ett bevis om målets utgång vore tillgängligt, skulle i många fall föreligga allvarlig risk för förhastade nöjdförklaringar. En häktad person skulle lätt av sin önskan att så fort som möjligt få börja undergå det ådömda straffet förledas att avgiva nöjdförklaring, även om han vore alltför strängt eller till och med oskyldigt dömd. I sin beroende ställning och måhända uttröttad av en långvarig rannsaking skulle han ofta kunna träffa ett oriktigt avgörande. Om däremot viss betänketid finnes föreskriven, äger han större möjlighet att närmare taga kännedom om utslaget innehåll samt har bättre tillfälle att rådföra sig med sitt biträde och framför allt att noga överväga de omständigheter, som tala för och emot ett överklagande.

Att i nu ifrågakommande hänseende tillämpa olika regler ifråga om å ena sidan häktade och å andra sidan på fri fot varande personer torde även vara lämpligt. En icke häktad person har möjlighet att utom fängelse i lugn taga del av utslaget och fritt rådföra sig med personer, för vilka han hyser förtroende. Då han tillåtes att på fri fot avvakta straffets verkställighet, torde han i regel icke vara dömd till något strängare straff, varför ett avgörande i frågan, huruvida han bör anföra besvär över utslaget för honom är mindre betydelsefullt. Slutligen är att märka, att för en dylik person icke föreligger det kraftigt verkande skäl att avgiva nöjdförklaring, som beträffande en häktad är för handen däri, att han i avbidan på besvärstidens utgång eller överdomstolens utslag i allt fall är berövad sin frihet.

Utskottet vill icke förneka att, såsom motionären framhållit, en del

fall givas, då det för en häktad är ändamålslost att överklaga ett rörande honom meddelat utslag, och det därför för honom skulle innebära en fördel, om han hade möjlighet att utan tidsfrist få förklara sig nöjd med utslaget och börja avtjåna det ådömda straffet. Då emellertid ett upphävande av bestämmelsen om betänketid skulle för flertalet häktade innebära borttagandet av en dem tillförsäkrad förmån och för många i realiteten medföra en försämring av deras läge, kan utskottet icke tillstyrka bifall till motionen.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att ifrågavarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 12 februari 1923.

På första lagutskottets vägnar:

JAKOB PETTERSSON.

Vid detta ärendes behandling hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Hederstierna, Jacob Larsson**), *Leander, Klefbeck, Edw. Larson, K. G. Westman och Berglund*;

från andra kammaren: herrar *Pettersson i Södertälje, Lindqvist i Halmstad, Strid**), *E. I. Lindley, Leo, Johansson**) i Brånalt, *Johanson* i Huskvarna och *Svensson* i Långelanda.

*) Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

av herr *Leander*.